

Na razmeđu književnih vrsta: "Hion iz Herakleje"

Kolar, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:266662>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Preddiplomski sveučilišni studij grčkog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Lucija Kolar

Na razmeđu književnih vrsta: „Hion iz Herakleje“

Završni rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Preddiplomski sveučilišni studij grčkog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Na razmeđu književnih vrsta: „Hion iz Herakleje“

Završni rad

Student/ica:

Lucija Kolar

Mentor/ica:

dr. sc. Sabira Hajdarević

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Lucija Kolar**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Na razmeđu književnih vrsta: „Hion iz Herakleje“** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 18. listopada 2017.

Na razmeđu književnih vrsta: „Hion iz Herakleje“

SAŽETAK

Predmet je ovoga rada djelo anonimnog autora *Hion iz Herakleje*. Riječ je o romanu u pismima iz 1. stoljeća pr. Kr. Djelo se sastoji od 17 pisama čija radnja započinje odlaskom glavnog junak Hiona na školovanje u Atenu kod Platona, ali kada je doznao da je u Herakleji zavladao tiranin Klearh, odluči se vratiti kući te spasiti svoj narod. U radu se proučavaju karakteristike koje to djelo čine romanom, a koje ga povezuju s fikcionalnom epistolarnom zbirkom.

Ključne riječi: Hion, pismo, roman, kategorizacija

Between Literary Genres: „Chion of Heraclea“

SUMMARY

The subject of this final project is the work of an unknown author *Hion of Hreaclea*. This work is an epistolary novel from 1. century BC. The work contains seventeen letters in which hero Chion goes to philosophical school in Athens, but after he finds out that the tyrant Chlearhus is in Heraclea, he decided to return home and save his people. This final project examines the characteristics of this work by the novel, and which one are linked to the fictional epistolary collection.

Key words: Hion, novel, letter, categorize

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Grkča epistolografija	1
2.1. Pismo kao sredstvo komunikacije	1
2.2. Umetnuta pisma i rast njihove važnosti u književnim djelima	1
2.3. Nastanak epistolarnih zbirki	2
3. Roman u pismima	3
4. Hion iz Herakleje	3
4.1. Pristup iz perspektive romana	3
4.2. Interpretacija analize	3
4.3. Pristup iz perspektive epistolografije	4
4.3.1. Elementi epistolarnosti	4
4.3.2. Kategorizacija pisama	5
4.3.3. Analiza pisama	5
5. Zaljučak	9
6. Literatura	11
Dodatak	12

1. Uvod

Iako je djelo *Hion iz Herakleje* relativno nepoznato i pripada nepopularnom žanru (i u Antici, ali i danas) odlučili smo neupoznatost s djelom prihvatiti kao izazov te ga ispitati kroz značajke onoga što teorija tvrdi o njemu, a to da je hibrid romana i epistolarne zbirke. U ovom ćemo radu promotriti koje su njegove karakteristike povezane s romanom, a koje s fikcionalnom zbirkom. Rad će se zasnivati na analizi grčkog teksta, a na kraju rada priložit ćemo prijevod nekoliko pisama.

2. Grčka epistolografija

2.1. Pismo kao sredstvo komunikacije

Stari su Grci u slučajevima spriječenosti neposredne komunikacije pokušavali naći rješenja kako bi se komunikacija mogla uspostaviti. Definicija i forma pisma kroz povijest se mijenjala. Smatra se da je pismo proizašlo iz administrativnih i vojnih usmenih poruka, dok je pisanje i slanje privatnih pisama među običnim građanima nastalo tek nešto kasnije. U klasično doba pisanje privatnih pisma nije bilo toliko rašireno budući da je pismenost građana bila vrlo mala, a materijali za pisanje nisu bili tako lako dostupni ljudima svih društvenih slojeva. Tek u 4. st. pr. Kr. porastom pismenosti, a onda i upotrebe pisma, pismo postaje glavno sredstvo komunikacije, ali važno je napomenuti da su se pisma unutar književnih vrsta koristila puno ranije. Naime, riječ je o umetnutim pismima koja su služila kao važan element za pokretanje, ali i mijenjanje radnje djela.¹

2.2. Umetnuta pisma i rast njihove važnosti u književnim djelima

Umetnuta pisma označavaju pisma koja su se postupno iz „pravih pisama“² prešla u druge književne vrste, poput epike, historiografije, tragedije, komedije i romana. Tako u Homerovu VI. pjevanju *Ilijade* nalazimo najstarije sačuvano pismo koje je uklopljeno u književno djelo. Riječ je o razgovoru između Diomeda i Glauka, kada Glauk prepričava sudbinu svoga djeda Belerofonta. Budući da Belerofont nije uzvraćao ljubav prema kraljevoj ženi, ona mu se odlučuje osvetiti, tako što zatraži od svojeg muža da ubije Belerofonta, ali on na to ne pristaje već šalje Belerofonta s pisanom porukom, u kojoj se navodi njegova likvidacija, u Likiju kod kraljeva tasta. U historiografiji pisma nalazimo u Herodotovu i Tukididovu djelu. Kod Herodota pisma su u velikoj većini krivotvorena i na običan način

¹ Usp. Hajdarević 2015: 1-7

² Pod „pravim“ pismima podrazumijevamo pisma koja su predstavljala komunikaciju između razdvojenih subjekata.

poslana, a njihova je glavna uloga da tekst bude zanimljiviji. Kod Tukidida pisma služe za pojašnjavanje povijesnih podataka i imaju dokumentarnu vrijednost. Pismo se do pojave Euripida uopće ne koristi u tragedijama. Euripid pismo koristi u svoje tri tragedije: *Hipolit*, *Ifigenija u Tauridi* i *Ifigenija u Aulidi*. Korištenjem pisma u tim tragedijama Euripid omogućava oživljavanje radnje. U Staroj komediji korištenje pisama nije bilo tako popularno, jedino je Kratin u svojim komedijama koristio pismo, dok se u Srednjoj i Novoj komediji pisma često spominju i koriste. U ljubavnim romanima korištenje pisama bila je sasvim logična i očekivana stvar budući da radnja romana započinje razdvajanjem zaljubljenog para te je sasvim očekivano da se njihova komunikacija nastavlja kroz pisanje i slanje pisama. Najpoznatiji su ljubavni romani u kojima se koriste pisma: *Zgode Hereje i Kaliroje*, *Leukipa i Klitofona*, *Efeške priče* i *Etiopske priče*.

Upotrebom pisama unutar književnih vrsta dolazi do nastanka književnog djela koji se upotpunosti sastoji od pisama. U početku su pisma pojedinih autora bila dio nekog drugog autorovog djela, a kasnije su se pisma počela samostalno objavljivati unutar epistolarnih zbirki. Unutar epistolarnih zbirki broja autora i pisama mogao je je varirati. Pošiljalatelj pisama mogao je biti fikcionalan lik, ali i sam autor.³

2.3. Nastanak epistolarnih zbirki

Epistolarne zbirke za razliku od ostalih djela javljaju se relativno kasno, tek od 2. i 3. stoljeća. Smatra se da su one nastale ovako kasno zbog dugotrajnog razvoja pisma u grčkom društvu. One se danas dijele na pseudonimne zbirke pisma i fikcionalne zbirke.

U pseudonimne zbirke pisama pripadaju pisma koje je napisala nepoznata osoba ili u ime poznate osobe (poput političara, tiranina, govornika, mudraca, književnika itd.). Smatra se da potječu iz 1. ili 2. st. poslije Kr. te da su one prve samostalne epistolarne zbirke u grčkoj književnosti. U te zbirke spadaju pisma Aristotela, Demostena, Ksenofonta, Lukijana, Platona, Sokrata, Solona itd.

Fikcionalne zbirke nastaju pod utjecajem Druge sofistike. Ove zbirke kao i pseudonimne ne sadržavaju jedinstvenu radnju. Za razliku od autora pseudonimnih zbirki te zbirke za korespondenta koriste nepostojećeg čovjeka i time postižu potpunu fikciju u svojim djelima. U tim zbirkama nemamo jasan tijek radnje niti karakterizaciju likova. Pisma su često puta

³ Sve informacije u ovom poglavlju preuzete su od Hajdarević 2015: 6-11

nepovezana jedna s drugima i neodgovorena. Najpoznatiji su predstavnici: Alkifron, Aristenet, Filostrat, Teofilakt itd.⁴

3. Roman u pismima

Roman u pismima nova je književna vrsta koja spaja dva elementa: pismo i roman, a ubrajamo ju u fikcionalne zbirke. Prvi je primjer te književne vrste *Hion iz Herakleje*. Riječ je o zbirci od 17 pisama anonimnog autora iz 1. st. po. Kr. Zbirka donosi priču o junaku Hionu koji odlazi u Atenu kod Platona na filozofsko obrazovanje. Tih 17 pisama otkriva nam Hionovo obrazovanje, boravak u Ateni, opisuje povratak u rodni grad Herakleju te njegovo suprotstavljanje tiraninu Klearhu koji je vladao Pontom. Od ukupnog broja pisama, njih 14 upućeno je ocu, po jedno pismo prijatelju Bionu, tiraninu Klearhu te Platonu.

Djelo iza sebe ima povijesnu pozadinu. Prikazuje povijesne događaje koje su opisali mnogi antički izvori. U drugoj polovici četvrtog stoljeća, oko 373. godine pr. Kr. u gradu Herakleji zavladao je tiranin Klearh. Godine 374. pr. Kr. Klearha su ubili urotnici, kojima je Hion bio vođa.⁵

4. Hion iz Herakleje

4.1. Pristup iz perspektive romana

Roman se kao književna vrsta u Grčkoj pojavila u 2. st. po. Kr. s i uz njega najčešće povezujemo ljubavne romane.⁶ U ovom poglavlju ćemo djelu pristupiti iz perspektive romana. Kako bismo to što jasnije prikazali, važno je spomenuti glavne karakteristike romana: čvrsta fabula, kronološki slijed događaja, duže vrijeme radnje, sveznajući pripovijedač u trećem licu te jednostavnost.⁷

4.2. Interpretacija analize

Analizirajući elemente romana u ovome djelu, ustvrdili smo da je ovo djelo veoma slično romanu. Naime, kroz čitavo se djelo proteže jedan glavni lik koji je ujedno i pripovjedač. Iako se na prvi pogled čini da pisma djelo razdvajaju od cjeline, i dalje se kroz čitanje djela uviđa jasan slijed kronološki poredanih događaja. Fabulu djela jasno možemo raspodijeliti na tri djela: uvod, razrada i zaključak. Tako pisma koja su pisana na početku

⁴ Svi podaci u ovom poglavlju preuzeti su od Hajdarević 2015: 12-15

⁵ Sve informacije u ovom poglavlju preuzete su od Hajdarević 2015: 10-11

⁶ Usp. Vratović 1977: 183

⁷ Usp. Solar 2005: 218

možemo shvatiti kao svojevrsan uvod i upoznavanje života glavnog lika, dok pisma pisana u Ateni prikazuju svojevrsan zaplet radnje, posebno kada glavni junak saznaje za tiraniju u Herakleji te njegov povratak kako bi svrgnuo tiranina. Zadnje je pismo zapravo kraj djela, u kojem saznajemo da će glavni junak tiranina svrgnuti s vlasti te da će u tom pokušaju i umrijeti. Što se tiče karakterizacije glavnog lika, uviđamo razvoj Hionove ličnosti kroz čitavo djelo. Hion je prikazan kao mladić koji se školovanjem u Ateni razvija u junaka i vođu kako bi zaštitio svoj narod od tiranina Klearha.

4.3. Pristup iz perspektive epistolografije

U ovom poglavlju detaljno ćemo proučiti sva pisma i prikazati u kolikoj mjeri ona pokušavaju imitirati formu pravog pisma i koliko su tome dosljedna. Kako bismo to što jasnije prikazali, koristili smo se elementima koji odražavaju epistolarnu formu te kategorijama u koje pisma svrstavamo, a oni su navedeni u doktorskoj disertaciji S. Hajdarević. Također ćemo kroz analizu pokušati pisma svesti na određenu vrstu.

„Neke od najpoznatijih vrsta pisama su: prijateljsko pismo, pismo-prigovor, pismo-ukor, pismo-preporuka, pokudno pismo, pismo-opomena, utješno pismo, pismo-prijetor, pismo-molba, savjetodavno pismo, pohvalno pismo, pismo-odgovor, upitno pismo, pismo-objašnjenje, alegorijsko pismo, optužbeno pismo, obrambeno pismo, ironično pismo, zahvalno pismo, prijeteće pismo te pismo čestitka.“⁸

4.3.1. Elementi epistolarnosti

Pisma u fikcionalnim zbirkama formom oponašaju prava pisma. Tako na početku svakog pisma nalazi se titulus tj. imena korespondenata. U fikcionalnim zbirkama očekujemo da su pisma kratka i da na njih uglavnom nemamo odgovore. Najčešći su elementi epistolarnosti: 1. lice izražavanja pošiljatelja (služi kao poveznica pošiljatelja s pismom); korištenje 2. lica indikativa, prohibitivnog konjunktiva i imperativa omogućava vezu s primateljem te dojam *prave* komunikacije; apostrofa adresata; argumentacija za slanje i pisanje pisama, aluzija na čitanje i pisanje pisama, naglašavanje problema isporuke, kašnjenja i izostanka komunikacije unutar pisama; pozdravna formula na početku ili na kraju pisma.⁹

⁸ Usp. Novaković 1982: 81

⁹ Sve informacije prema Hajdarević 2013, 46-47

4.3.2. Kategorizacija pisama

Postoji pet kategorija u koje pisma možemo svrstati prema elementima epistolarnosti koje smo prethodno naveli. Prvoj kategoriji pripadaju pisma u kojima se potpuno raskida veza s epistolarnom formom. Naime, u pismima te kategorije se raskida veza pošiljatelja i primatelja, a događaji koji se opisuju nisu niti na jedan način povezani. Drugoj kategoriji pripadaju pisma u kojima pronalazimo samo jedan od epistolarnih elemenata. Najčešći je element prvo lice kazivanja kojim se ostvaruje veza između pošiljatelja i pisma. U treću kategoriju svrstavamo pisma koji imaju neku sličnost s pravim pismima. Pisma moraju sadržavati bar dva elementa epistolarnosti. U četvrtu kategoriju svrstavamo pisma koja sadrže bar tri elementa epistolarnosti. Pisma pete kategorije najbližnja su pravim pismima i ona sadrže barem četiri epistolarna elementa.¹⁰

4.3.3. Analiza pisama

Prvo je pismo pismo utjehe i pripada petoj kategoriji. Hion se nalazi na putu prema Ateni, točnije u okolici Bizantija. Hion pismom želi utješiti svojega oca koji je zabrinut za njega te mu javlja da je dobro i moli ga da se ne brine za njega. Na samom početku pisma imamo aluziju na čitanje pisma: „...donio mi je Lizis tvoje pismo, u kojem mi pokazuješ svoju zabrinutost i cijele kuće.“¹¹ U citiranom odlomku spominje se Lizis „poštar“, tj. dostavljač spomenutog pisma. U pismu je zastupljena snažna upotreba 1. lica i osobne zamjenice za drugo lice čime dobivamo dojam konverzacije. Na kraju pisma koristi se apostrofa adresata koja je izražena vokativom osobnog imena: „Tako neka tebi bude raspoloženje, oče, i tješi majku, zato što je red da ona bude bodrena, a ti bodritelj.“

Drugo je pismo pismo preporuke i pripada četvrtoj kategoriji. Na početku pisma junak spominje kolegu Trazona koji putuje u Pont i zahvalan je na tome da mu posvećuje svoje vrijeme u Bizantiju i navodi da je bio dobar domaćin. Hion se nada da će ga njegova obitelj u Pontu gostoljubivo primiti u svoj dom. Ovaj svojevrsan uvod ujedno je aluzija na razlog zašto piše ocu to pismo, a dok iznosi svoju zahvalnost vidimo snažnu upotrebu 1. lica kojom dobivamo dojam pošiljateljeve povezanosti s pismom: „Zahvalan sam mu na brizi za ovo vrijeme koje sam u Bizantiju.“ U drugom dijelu pisma autor navodi zašto piše ovo pismo te navodi da će ga Trazon u Pont i dostaviti: „...smatrao sam da bi bilo potrebno ispratiti ga s

¹⁰ Sve informacije prema Hajdarević 2013: 47-49

¹¹ Svi prijevodi s grčkog jezika moji su vlastiti, osim ako nije drugačije navedeno.

ovom pisanom preporukom, da i on na isti način bude dočekan.“ Time dobivamo aluziju da će pismo stići na adresu pošiljatelja i biti pročitano.

Treće i četvrto izvještajna su pisma i pripadaju drugoj kategoriji. U oba pisma elementi epistolarnosti veoma su rijetki. U trećem pismu junak prepričava o svom suretu s Ksenofontom, a u četvrtom pismu prepričava svoje pustolovine u gradu Perinu. Kroz cijelo se pismo proteže snažna upotreba 1. lica. U njima nemamo nikakve iluzija na čitanje prošlih pisama niti da je ovo odgovor na neko primljeno pismo. Jedino se u četvrtom pismu navodi razlog zašto junak piše. Do samog kraja pisama nemamo dojam da se pošiljatelj direktno obraća primatelju.

Peto je pismo izvještajno pismo. Hion izvještava oca da je stigao u Atenu te da se susreo sa Platonom. Šesto je pismo pismo zahvale u kojem junak zahvaljuje ocu na hrani koju mu je poslao. Oba pisma pripadaju četvrtoj kategoriji. Upotrebom 1. lica, 2. lica te indikativa u oba pisma dobivamo dojam da je snažna veza između pošiljatelja i primatelja, te da se pošiljatelj direktno obraća primatelju.

Sedmo pismo je pismo-prijetor i pripada četvrtoj kategoriji. Glavni junak piše svom ocu o kolegi Arhepolisu koji ga je oklevetao. Naime, Arhepolis je odlučio otploviti u Pont kako bi postao trgovac te moli Hiona da ga njegov otac ugosti. Hion iako je ljut na Arhepolisa zbog klevete ipak mu odluči pomoći: „...od lošeg se ne treba braniti tako da sam prestaneš biti dobar.“ Cijelo pismo prožeto korištenjem 1. lica. Najčešća je upotreba indikativa. Pismo sadrži aluziju na pisanje dvaju pisama, jedno pismo ocu dostavlja Arhepolis, a drugo pismo dostavlja ponovno Lizis: „Zaboravio je na svoje klevete i došao je do mene s molbom da mu napišem pismo za tebe. Iako ne zaslužuje, a ja sam, da ne bih postupio s njim kao s Belerofontom, dao jedno pismo njemu - ni u njemu nisam ništa takvo slagao - a ovo sam predao u ruke Lizisu koji će prije otploviti.“ Na kraju pisma vidimo upotrebu 2. lica kojim se postiže dojam da pošiljatelj komunicira s primateljem te da će ga primatelj i pročitati.

Osmo je pismo pismo preporuke i pripada četvrtoj kategoriji. U njemu Hion moli oca da ugosti Arhepolisa za kojeg kaže da će postati vješt trgovac u Pontu te navodi da mu on nije prijatelj, ali se nada da će mu ovaj čin omogućiti bolje odnose s Arhepolisom. Ovo pismo kronološki dolazi odmah iza prošlog pisma. Budući da je pošiljatelj spomenuo u prošlom pismu kako će primatelju pismo dostaviti Arheopolis, ovo je pismo upravo to pismo koje je pošiljatelj prethodno nagovijestio. I dalje imamo snažnu upotrebu 1. lica. Također imamo

upotrebu 2. lica i imperativa pomoću kojih se pošiljatelj direktno obraća primatelju: „U toj sreći pomози mi i ti i ljubazno ga primi.“

Deveto pismo upućeno prijatelju Bionu prijateljko je pismo i pripada petoj kategoriji. Kroz cijelo pismo proteže se upotreba 1. lica kazivanja kojim junak izražava svoju bol jer mu prijatelj ne piše pisma. Također se direktno obraća primatelju korištenjem 2. lica i imperativa: „...češće piši onomu koji ga se isto tako sjeća.“ Iako u prošlih nekoliko pisama imamo dojam komunikacije između pošiljatelja i primatelja, ovdje je nešto drugačija situacija. Pošiljatelj je jedini koji šalje pisma. U pismu se spominju dva moguća razloga zašto primatelj ne piše pisma. Moguće je da su se pisma putem izgubila ili osoba kojoj su pisma poslana iz osobnih razloga ne želi odgovoriti na pisma. Također se postavlja i nekoliko pitanja kojima pošiljatelj želi potaknuti primatelja da mu na njih i odgovori. Navođenjem pretpostavki i direktnim postavljanjem pitanja primatelju povećava se dojam da će primatelj primiti pismo i pročitati ga te na njega i odgovoriti.

Deseto je pisma pismo-objašnjenje i pripada drugoj kategoriji. Naime pismo započinje opisivanjem događaja s Platonom te od samog početka nemamo naznake da se pošiljatelj obraća primatelju jer je pismo najvećim dijelom pisano u 1. licu. Veza između pošiljatelja i primatelja ostvaruje se tek na kraju pisma kada pošiljatelj navodi razlog zašto piše pismo.

Jedanaesto pismo je pismo odgovor i pripada petoj kategoriji. Odmah na početku pisma pošiljatelj iznosi razlog zašto piše pismo: „Od Bijarona sam preuzeo pismo u kojem si me pozvao da se vratim kući.“ Tom rečenicom odmah dobivamo aluziju na čitanje prošlog pisma. Hion ipak javlja ocu da se on ne namjerava vratiti kući, već da će ostati u Ateni. Pismo također sadrži 1. lice i korištenje 2. lica kojim imamo dojam da se direktno obraća primatelju: „...znaš i sam da ljude ne čini dobrima odlazak na školovanje, već ustrajnost i marljivost u školovanju.“ U pismu nailazimo i na apostrofu adresata: „Čini mi se, oče, da vrijeme od pet godina nije prekratko...“

Dvanaesto pismo pripada četvrtoj kategoriji. Već na početku pisma pošiljatelj spominje prethodno pismo koje je poslao: „Prvobitno sam, kako sam ti pisao, namjeravao provesti ovdje deset godina i potom se vratiti k vama.“ U pismu doznajemo da se Hion ipak vraća kući jer želi spasiti svoj narod od Klearhove tiranije. I dalje je snažna upotreba 1. lica i indikativa. Na kraju pisma vidimo direktno obraćanje primatelju: „Napisao sam ti ovo bez ikakve bojazni jer je pismo preuzeo Lizis.“

Trinaesto pismo pripada četvrtoj kategoriji. U njemu se spominju dva pisma koja su ranije napisana. Jedno je pismo koje je napisao otac; „Doista, kako si mi pisao...“ , a drugo je pismo koje je napisao junak: „...pošto sam ti napisao ono pismo o svojoj bolesti.“ U pismu Hion prepričava borbu sa Klearhovim tjelohraniteljem te navodi da se na proljeće vraća kući kada mu vrijeme za plovidbu bude pogodnije. U uvodnom dijelu dominira upotreba 2. lica, kojim se pošiljalac direktno obraća primatelju, a u središnjem dijelu je upotreba 1. lica u kojem se samo spominje pošiljalac. Na kraju pisma ponovno imamo obraćanje primatelju, ali i argumentaciju za pisanje pisma: „Pišem ti otvoreno, jer predajem povjerljivim ljudima...“

Četrnaesto je pismo pismo - objašnjenje, a petnaesto je obrambeno pismo i oni pripadaju trećoj kategoriji. U oba pisma Hion navodi svoje stavove prema tiraniji i snažno ju napada. U pismima je veća zastupljenost 1. lica, samo se u nekim trenucima obraća primatelju, i to najviše na kraju pisama, vjerojatno da se posve ne izgubi povezanost s primateljem. Pri spominjanju primatelja koristi se i dalje 2. lice, najčešće indikativ. U četrnaestom pismu imamo upotrebu imperativa i to na kraju: „Piši mi ako ti se štogod drugo čini da je veza s tamošnjim stanjem...“

Šesnaesto je pismo pismo - objašnjenje koje je upućeno Klearhu i pripada četvrtoj kategoriji. Iako je pismo sadržajno veće od ostalih pisama i dalje se kroz njega vidi pošiljalacovo direktno obraćanje primatelju. Korištenjem 2. lica indikativa i imperativa uz osobne i posvojne zamjenice te postavljanjem pitanja ne prekida se veza s primateljem. Upotreba 1. lica najviše se vidi kod iznošenja vlastitih stavova glavnog junaka te opisivanjem događaja iz vlastitog života. Pismo ne sadrži aluzije na primateljevo čitanje pisma, također nema očekivanja odgovora od primatelja. Jedino na početku pošiljalac iznosi razlog zašto piše pismo: „...neki zajednički prijatelji i moj otac napisali su meni kako sumnjaš u mene i zahtijevali su od mene da se od takvih optužbi obranim.“

Zadnje pismo, upućeno Platonu , proštajno je pismo i pripada petoj kategoriji. Ono uz uvodnu pozdravnu formulu sadrži i završnu pozdravnu formulu (σὸ δὲ χαῖρή τε, ὦ Πλάτων). Pošiljalac na početku iznosi razlog zašto šalje pismo: „Dva dana prije Dionizija šaljem ti dvojicu svojih najvršnjih sluga, Pilada i Filokala. Namjeravam naime na Dionizije nasrnuti na tiranina...“ Pismo sadrži 1. lice, veća je upotreba indikativa, a tek na kraju pisma koristi se imperativ u pozdravnoj formi. Pošiljalac u tom pismu nagovješćuje svoju smrt, te se prema tome ne očekuje da će Platon na pismo odgovoriti.

Kategoriziranjem i iznošenjem epistolarnih elemenata utvrdili smo da je oponašanje epistolarne forme u velikoj većini pisama uvjerljivo. Svaki od njih sadrži barem četiri elementa epistolarnosti. U pismima se vidi čvrsta veza između pošiljatelja i pisma kojeg piše. Direktnim obraćanjem primatelju dobivamo snažan dojam da su pisma napisana s ciljem da budu poslana i pročitana. Zbirka ne sadrži odgovore na pisma, ali kroz nekoliko pisama spominju se prošla pisma i upravo tom tehnikom dobivamo dojam da je komunikacija između pošiljatelja i primatelja veoma snažna. Također smo vrlo jednostavno mogli odrediti vrstu pojedinih pisma. Čitajući pisma primjetili smo da su pisma u velikoj većini kratka, svega par pisama odstupa od toga, a to su treće, četrnaesto i šesnaesto pismo. Oponašanje epistolarne tehnike kontinuirano je i poprilično uvjerljivo, ali se tri pisma od toga udaljuju, a to su treće, četvrto i deseto pismo. U njima je epistolarnih elemenata jako malo. Pošiljatelj se primatelju obraća samo jedanput i to na početku pisma ili na kraju. U navedena se tri pisma veza između primatelja i pošiljatelja gubi. Iako ova pisma odstupaju od forme pravih pisama i dalje prevladavaju pisma koja u velikoj mjeri oponašaju prava pisma.

5. Zaključak

Analizom ustvrdili smo da je ovo djelo jedinstveni primjer romana u pismima. Promatranjem djela iz perspektive romana uočili smo da djelo sadrži sve elemente romana osim sveznajućeg pripovjedača u trećem licu jer je u ovom djelu pripovjedač u prvom licu tj. glavni junak. Hion kao glavni junak pojavljuje se kroz čitavo djelo. Iako je roman odijeljen formom pisma, i dalje sadrži kronološki slijed događaja. Fabula djela veoma je jednostavna i može se raspodjeliti na tri osnovna djela: uvod, razrada i zaključak. Što se tiče karakterizacije glavnog lika, uviđamo razvoj Hionove ličnosti kroz čitavo djelo. Hion je prikazan kao mladić koji se školovanjem u Ateni razvija u junaka i vođu, kako bi zaštitio svoj narod od tiranina Klearha. Zadnje pismo nam je svojevrsan kraj romana jer u njemu imamo nagovještaj smrti glavnoga junaka. Oponašanje epistolarne forme jednako je zastupljeno u djelu. Gotova sva pisma sadrže barem četiri elementa epistolarnosti. Promatranjem epistolarnih elemenata ustvrdili smo da postoji snažna veza između pošiljatelja i pisama. Korištenjem vokativa, imperativa te različitih aluzija na čitanje pisama, njihovo pisanje, naglašavanjem problema isporuke itd., imamo dojam stvarne komunikacije između pošiljatelja i primatelja. Ova je zbirka zapravo savršen spoj romana i pisma. Pisma nam omogućuju dublje upoznavanje s glavnim likom, njegovim osobnim stajalištima i emocijama, a nedostatak pisama koji su odgovor na ta pisma omogućuju čitatelju daljnje maštanje o tome kakvi bi odgovori mogli biti,

dok iz perspektive romana pratimo život glavnog lika koji je je od mladića postao glavni junaka za spas svoje domovine.

6. Literatura

Hajdarević, S. (2013) *Umijeće varijacije u Aristenetovim ljubavim pismima*. Doktorska dizertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Hajdarević, S. (2015) *Grčke fiktionalne zbirke pisama u kontekstu; čimbenici razvoja i obilježja književne (pod)vrste*. *Latina et Graeca* 26, 9-24.

Hercher, R. (1873) *Epistolographoi hellenikoi*. Parisiis A. D. Didot.

Solar, M. (2005) *Teorija književnosti*. Zagreb: ŠK.

Vratović, V. (1977) *Povijest svijetske književnosti*. knjiga II., Zagreb: Mladost.

Novaković, D. (1982) *Fabularni oblici u antičkoj epistolografiji*. *Latina et Graeca* 20, 69-84

Senc, S. (1910) *Grčko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Kr. Zemaljska knjižara.

Dodatak

1. Prijevod devetog pisma

Χίων Βίωνι χαίρειν

Ὅλιγορίαν μὲν σου τοσαύτην περὶ ἐμέ οὐκ ἤλπισα ἔσεσθαι οὐδ' ἐβουλόην προσδέξασθαι, θαυμάζω δὲ τὴν συντυχίαν, δι' ἣν οὐδεν τέως ἤκει μοι παρὰ σοῦ γράμμα, καὶ ταῦτα συνεχῶς γραφόντων τῶν ἄλων φίλων. Ὑπὲρ μὲν οὖν τῶν γεγενημένων ἐγὼ αὐτός ὑπερ σοῦ ἀπολογήσομαι, τὸ δὲ λοιπὸν, εἴτε οἱ μὴ ἀποδιδόντες αἴτιοι γέγονασι, φύλαξαι τοῦτο τῷ συνεχῶς γράφειν, οὕτω γὰρ καὶ τῶν ἀποδωσόντων ἐπιτεύξει, εἴτε σὺ μὴ γράφων, φύλαξαι καὶ τοῦτο. Ῥαδία δὲ ἐστὶν αὐτοῦ φυλακὴ. Καίτοι γε ἦν τι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φιλίᾳ τοσοῦτον, ὅσοι καὶ τὰ δυσχερῆ νικᾷ δύνασθαι. Ἡ ἐπιτέλῃσθαι τοῦ Ἡραίου καὶ τοῦ Καλλιχόρου καὶ τῶν παρὰ Καλλισθένοι διατριβῶν καὶ ὅσοις ἄλλοις τὰς αὐτῶν ψθυχὰς ἐκεράσαμεν, ἢ αὐτὸς μὲν οὐκ ἐπιτέλῃσαι, ἐμὲ δὲ φιλοσοφίας γευσάμενον ἀμνημονεῖν αὐτῶν ὑπολαμβάνεις, ἀλλ' οὐ προσήκει σοι οὔτε αὐτῷ φαύλως ἔχειν περὶ τὴν φιλίαν οὔτε περὶ ἐμοῦ φαῦλα εἰκάζειν, ἀλλὰ καὶ ὡς μεμνημένον αὐτῆς καὶ ὡς μεμνημένῳ γράφειν συνεχέστερον (Hercher 1873: 199).

Hion pozdravlja Biona

Nisam se mogao nadati da će tvoja bezobzirnost prema meni biti tolika i ne bih to htio tako protumačiti. Pitam se što se dogodilo da mi od tebe već dugo nije stiglo niti jedno pismo, dok su mi drugi prijatelji neprestao pisali. Ja ću te ispričati za ono što je već prošlo, a za ubuduće, ako je krivica na onima koji pisma nisu predali, doskoči tomu tako što ćeš često pisati. Tako ćeš se namjeriti na neke koji će pismo i predati. Ako je stvar u tome što ti ne pišeš, doskoči i tome jer tomu lako doskočiti. Ipak naše je prijateljstvo bilo toliko da se ta nezgoda može nadvladati. Zar si zaboravio Herin hram, Kalihora i gubljenje vremena kod Klistena i druge s kojima smo povezali svoje duše. Ali možda ti nisi zaboravio, već misliš da sam okusio filozofiju pa se više ne sjećam. Ne dolikuje tebi da se loše odnosiš prema našem prijateljstvu ni da o tome loše nagađaš, nego sjetivši se našeg prijateljstva, češće piši onom koji ga se isto tako sjeća.

2. Prijevod 12. pisma

Χίων Μάτριδι χαίρειν

Πρότερον μὲν, ὥσπερ ἔγραφόν σοι, δεκαετίαν ἐκπληρώσας, οὕτως ἐπανέρχεσθαι πρὸς ὑμᾶς ἐβουλόμεν, νῦν δὲ ἀκούσας τὴν τυραννίδα οὐκ ἄν ἔτι ὑπομείναιμι ἐν ἀσφαλεστέρω τῶν

πολιτῶν εἶναι, ἀλλ' ἢ ἄν ἄρξῃ τὸ ἔαρ, πλευσοῦμαι θεοῦ σώζοντος (νῦν μὲν γὰρ μεσοῦντος ἔτι τοῦ χειμῶνος οὐκ ἐδυνάμην), ἐπεὶ καὶ τελέως ἄτοπον ὁμοίους ἡμᾶς εἶναι τοῖς ἐπειδάν τι ταραχθῆ τῆς πατρίδας ἀποδιδράσκουσιν ὅπῃ ἂν τύχῃ, ἀλλὰ μὴ τότε μάλιστα παρεῖναι, ὅτε ἀνδρῶν ὠφελισόντων δεῖται. Εἰ δὲ καὶ παντάπασι ἐν ἀδυνάτῳ εἶη τὸ ὠφελεῖν, τὸ γοῦν μετέχειν βλάβης ἐκόντα ἀρετῆ μὲν παραπλήσιόν μοι δοκεῖ, χάρις δὲ ἴσως ἐνδεεστέρα. Θαρραλεώτερον δὲ σοι γέγραφα, ἐπεὶ καὶ Λῦσις τὴν ἐπιστολὴν ἐκόμιζεν (Hercher, 1873: 200).

Hion pozdravlja Matrida

Kao što sam napisao tebi, prvotno sam namjeravao provesti ovdje deset godina, a potom se vratiti k vama. Ali sada, čuvši za tu tiraniju, ne bih mogao ostati na sigurnijem nego moji sugrađani, već ću uz božju pomoć otploviti kada dođe proljeće; sada ne mogu jer je zima, budući da bi bilo posve bezumno kada bih ja bio jednak onima koji bježe kada se nešto događa u domovini. Potrebno je da ja budem prisutan kada se traže ljudi koji će biti od koristi. A ako bi pomoć mogla biti u slabosti, meni se čini da je svakako svojevoljno učestvovanje približno jednako vrlini, a ljubav jednako potrebna. Pouzdano sam ti napisao ovo pismo jer je pismo preuzeo Lizis.

3. Prijevod 17. pisma

Χίῳν Πλάτωνι χαίρειν.

Δυσὶν ἡμέραις τῶν Διονυσίων ἔμπροσθεν τοῦς πιστοτάτους μοι τῶν θεραπόντων, Πυλάδην καὶ Φιλόκαλον, ἐξέπεμψα ὡς σέ; μέλλω γὰρ τοῖς Διονυσίοις ἐπιτίθεσθαι τῷ τυράννῳ, πολιτευσάμενος ἐκ πολλοῦ ἀνύποπτος αὐτῷ γενέσθαι. πέμπεται δὲ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ πομπὴ τῷ Διονύσῳ, καὶ δοκεῖ ὀλιγωρότερον ἔξιν δι' αὐτὴν τὰ τῶν δορυφόρων; εἰ δὲ μή γε, κἂν διὰ πυρὸς ἐλθεῖν δέῃ, οὐκ ὀκνήσομεν, οὐδὲ κατασχυνοῦμεν οὔτε ἑαυτοὺς οὔτε τὴν σὴν φιλοσοφίαν. Καὶ τὰ τῶν συνωμοτῶν δὲ ἐστὶν ἡμῖν ὀχυρά, πίστει δὲ ἢ πλήθει ὀχυρώτερα. Οἶδα μὲν οὖν ὡς ἀναιρεθήσομαι, τελειώσας δὲ μόνον τὴν τυραννοκτονίαν τοῦτο παθεῖν εὐχομαι. Μετὰ παιᾶνος γὰρ ἂν καὶ νικητηρίων ἀπολείπομι τὸν βίον, εἰ καταλύσας τὴν τυραννίδα ἐξ ἀνθρώπων ἀπελεύσομαι. Σημαίνει γάρ μοι καὶ ἱερὰ καὶ οἰωνίσματα καὶ πᾶσα ἀπλῶς μαντεία θάνατον κατορθώσαντι τὴν πρᾶξιν. Ἐθεασάμην δὲ καὶ αὐτὸς ἐναργεστέραν ἢ κατ' ὄνειρον ὄψιν. Ἐδοξε γάρ μοι γυνή, θεῖόν τι χρῆμα κάλλους καὶ μεγέθους, ἀναδεῖν με κοτίνῳ καὶ ταινίαις καὶ μετὰ μικρὸν ἀποδειξάι τι μνῆμα περικαλλές καὶ εἰπεῖν «ἐπειδὴ κέκμηκας, ὦ Χίῳν, ἴθι εἰς τοῦτ' ὅτι μνῆμα ἀναπαυσόμενος.» Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ὄνειρατος

εὐελπίς εἰμι καλοῦ θανάτου τυχεῖν, νομίζω γὰρ μηδὲν κίβδηλον εἶναι ψυχῆς μάντευμα, ἐπεὶ καὶ σὺ οὕτως ἐγίνωσκες. εἰ δὲ καὶ ἀληθεύσειεν ἡ μαντεία, μακαριώτερον ἑμαυτὸν ἡγοῦμαι γενήσεσθαι ἢ εἰ βίος μοι μετὰ τὴν τυραννοκτονίαν εἰς γῆρας ἐδίδοτο, καλὸν γάρ μοι μεγάλα διαπραξαμένῳ πρότερον ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλάττεσθαι ἢ χρόνου τι συναπολαῦσαι, καὶ ἂ ἂν δράσωμεν, πολὺ νομισθῆσεται μείζονα ὧν πεισόμεθα, καὶ αὐτοὶ τιμιώτεροι ἐσόμεθα τοῖς εὖ παθοῦσιν, εἰ τῷ ἰδίῳ θανάτῳ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς ὠνησόμεθα. Μείζων γὰρ ὠφέλεια τοῖς εὐεργετηθεῖσιν εἶναι φαίνεται, ἥς ὁ δράσας οὐ μεταλαμβάνει. οὕτως μὲν δὴ προθύμως ἔχομεν πρὸς τὴν μαντείαν τοῦ θανάτου. Σὺ δὲ χαῖρέ τε, ὦ Πλάτων, καὶ εὐδαιμονοίης εἰς τέλειον γῆρας. προσαγορεύω δέ σε ὕστατα, ὡς πείθομαι (Hercher 1873: 205-206).

Hion pozdravlja Platona

Dva dana prije Dionizija šaljem ti dvojicu svojih najvjernih sluga, Pilada i Filokada. Naime, namjeravam na Dionizijama nasrnuti na tiranina, pošto sam se potrudio da mu odavna ne budem sumnjiv. Na taj je dan svečana povorka za Dioniza i smatram da će tjelesna straža biti manje oprezna. A ako i ne bude, neću oklijevati pa makar i kroz vatru trebao ići, neću osramotiti niti sebe niti tvoju filozofiju. Moji su saveznici jaki, jači s vjerojatnošću nego brojem. Znam da ću biti ubijen, želim da se to dogodi nakon što izvršim ubojstvo tiranina. Ostavit ću život uz bojnu pjesmu i s pobjedničkim nagradama, ako napustim svijet, nakon što oborim tiraniju. Žrtve, znakovi ptica, sve vrste znamenja prikazuju meni smrt poslije izvršenja djela. I vidio sam prikazanje, sjajnije nego u snu. Naime, ukazala mi se žena, neke božanske ljepote i stasa, de me ovjenča divljom maslinom i vijencima, zatim mi je pokazala neku grobnicu, veoma lijepu i rekla: “Pošto si se umorio, Hione, idi u ovu grobnicu da se odmoriš.” Poslije tog sna nadam se da će mi se dogoditi lijepa smrt. Vjeruj mi da u znamenjima duše nema nikakve varke; to je i tvoje mišljenje. Ako se ovo znamenje uistinu dogodi, uvjeren sam da ću biti sretniji nego kada bi mi se poslije ubojstva tiranina dalo da živim do starosti. Lijepo je ako nakon što izvršim veliko djelo napustim svijet, prije nego što dobijem nešto vremena; ono što učinim smatrat će se većim od onoga što me bude zadesilo, a oni koji se tim dobročinstvom budu okoristili više će me cijeniti ako im slobodu kupim vlastitim životom. Naime pokazu se da je korist velika u dobročinstvima za koju onaj koji radi ne uzima. Na taj način znak smrti pobuđuje u meni dobro raspoloženje. A ti zdravo, Platone, i budi sretan do najdublje starosti. Pozdravljam tebe posljednji put, uvjeren sam.